

Metody wyceny wartości środków trwałych

Wstęp

Realizacja celów działalności przedsiębiorstwa wymaga od niego posiadania określonych środków trwałych. Wiedza o ich poziomie i zapotrzebowaniu na nie jest niezbędnym warunkiem skutecznego zarządzania przedsiębiorstwem.

Środki trwałe stanowią często większą część ogółu aktywów przedsiębiorstwa, a więc są ważnym elementem prezentacji jego sytuacji finansowej i majątkowej. Wielkość posiadanych przez przedsiębiorstwo środków trwałych decyduje o jego bycie i rozwoju. Dlatego przyjęcie prawidłowej ich wyceny, zależnie od tego jakim celem ma ona służyć, jest niezmiernie ważne przy podejmowaniu decyzji związanych z ich wykorzystaniem i racjonalnymi procesami restytucyjnymi. Ma także istotny wpływ na efektywne ustalenie strategii procesu odtwarzania środków trwałych, która nabiera szczególnego znaczenia w warunkach ich dekapitalizacji na skutek nie pokrywania bieżącego zużycia przez inwestycje modernizacyjne, czy też remonty środków trwałych. Niniejszy artykuł jest próbą wskazania różnych metod wyceny wartości środków trwałych.

1. Zasady wyceny środków trwałych

Wycena środków trwałych polega na przypisaniu im wymiaru pieniężnego, a więc wartości wyrażonej w pieniądzu. Teoria i praktyka wykształciły wiele metod wyceny majątku. W Janasz twierdzi, że wycena majątku może być zróżnicowana z dwóch punktów widzenia:

1. stanu majątku, który zamierza się ujmować,
2. cen, w jakich ten stan zamierza się wyrażać¹

Wynika stąd, że wycena może ujmować pełną wartość środków trwałych lub wartość pomniejszoną o zużycie. Można także dążyć do ujęcia ich wartości według faktycznie poniesionych, czyli „historycznych” kosztów wytwarzania poszczególnych składników środków trwałych. Za podstawę wyceny można przyjąć także wartość odtworzenia, czyli aktualne koszty reprodukcji środków trwałych. Każda z tych wartości może być wyrażona cenami bieżącymi i porównywalnymi.

A. Kamela – Sowińska podaje z kolei, że wycena poszczególnych składników środków trwałych może zostać dokonana metodą :

* Dr hab., prof. UG, Katedra Rachunkowości Wydziału Zarządzania UG

¹ Janasz W. (1993) s 100

- a) historyczną, zwaną także księgową, nominalną, inicjalną lub klasyczną,
- b) ogólnej siły nabywczej pieniądza,
- c) wartości bieżącej, którą można stosować w dwóch odmianach
 - dochodowej zwanej także metodą ekonomiczną,
 - metodą ustalania wartości substancji majątkowej obliczonej za pomocą cen sprzedaży netto (inne określenia tej metody to metoda wartości realizacji netto, upłynnienia lub likwidacji) oraz kosztów odtworzenia².

Zainteresowanie metodami i technikami wyceny wzrasta wraz ze zmianą stosunków własnościowych. Wartościowanie majątku ma na celu sprowadzenie go do jednego miernika w postaci pieniężnej. Jest ono podstawą do określenia ceny i w tym ujęciu wycena zależy od relacji między poziomem wartości użytkowej majątku a wartością majątku oraz wartością majątku i jego wartością wymienną

W zależności od przyjętej metody wyceny otrzymuje się różne miary wyceny dla środków trwałych, a mianowicie:

- a) wartość wyjściową
- b) wartość likwidacyjną
- c) wartość odtworzeniową,

2. Wycena środków trwałych według wartości wyjściowej

Wartością wyjściową środków trwałych może być ich wartość inwentarzowa, początkowa³.

Wartość początkowa środków trwałych stanowi sumę faktycznie poniesionych kosztów inwestycyjnych związanych z ich nabyciem lub wytworzeniem. Wartość ta odzwierciedla poziom cen istniejących w latach wykonywania środka trwałego w budowie. Środki trwałe o jednakowej wartości użytkowej mogą mieć odmienną wartość początkową o ile zostały nabyte lub wytworzone w różnych okresach czasu, u różnych producentów czy dystrybutorów. Ponadto wartość ta uzależniona będzie od tego dla jakich celów przygotowywana jest ich wycena; dla celów bilansowych, podatkowych czy rachunku inwestycyjnego.

Polskie prawo bilansowe za wartość początkową środków trwałych przyjmuje (art 28 ust.2, art. 31 ust. 1, art. 33 ust 1 UR): **cenę nabycia, koszt wytworzenia , cenę sprzedaży.**

Cena nabycia, jako wartość początkowa środków trwałych, jest rzeczywistą ceną zakupu policzoną w fakturze dostawcy (lub przez wykonawcę robót budowlano-montażowych, powiększoną o koszty związane z zakupem naliczone do dnia przekazania środka trwałego

² zob. Kamela – Sowińska (1996) s136

³ zob. Martyniuk T., (1998), s.40-43

do używania, w tym także o nie podlegający odliczeniu podatek od towarów i usług⁴.

Środki trwałe wytworzone przez jednostkę gospodarczą we własnym zakresie wycenia się według kosztu wytworzenia.

Za **koszt wytworzenia** uważa się wartość, w cenie nabycia, zużytych do wytworzenia środków trwałych; rzeczowych składników majątku i wykorzystywanych usług obcych, kosztów wynagrodzeń za pracę wraz z pochodnymi i inne koszty dające się zaliczyć do wartości wytworzonych środków trwałych.

Do kosztu wytworzenia nie zalicza się:

- kar i odszkodowań związanych z realizacją środka trwałego w budowie (są to pozostałe koszty operacyjne)
- kosztów remontów o charakterze odtworzeniowym,
- kosztów przetargów,
- kosztów ogłoszeń,
- kosztów zawierania umów

Międzynarodowy Standard Rachunkowości (MSR) 16 określając koszt wytworzenia składnika aktywów wytworzonego przez jednostkę we własnym zakresie stwierdza ponadto, że „w celu uzyskania kwoty kosztu eliminuje się koszty zysków wewnętrznych. Analogicznie koszty związane z nietypowymi ilościami zmarnowanych materiałów, nadmiernych kosztów robocizny itp.” Ponadto MSR 23 zaleca aby do kosztu inwestycyjnego doliczyć również skapitalizowane koszty finansowania zewnętrznego.

Jeżeli jednostka gospodarcza ma problem z ustaleniem kosztu wytworzenia, wartość początkową środków trwałych można ustalić w wysokości określonej przez biegłego, powołanego przez jednostkę.

Za **cenę sprzedaży netto** (art. 28 ust 5) jako wartość początkową środka trwałego przyjmuje się możliwą do uzyskania na dzień bilansowy cenę jego sprzedaży, bez podatku od towarów i usług i podatku akcyzowego, pomniejszoną o rabaty, opusty i inne podobne zmniejszenia oraz koszty związane z przystosowaniem składnika do sprzedaży i dokonaniem tej sprzedaży, a powiększoną o należną dotację przedmiotową.

Zgodnie z MSR 2 & 4 oraz MSR 15 & 13 cenę sprzedaży netto stanowi różnica między szacowaną ceną sprzedaży dokonywaną w toku normalnej działalności gospodarczej a szacowanymi kosztami wykończenia i kosztami niezbędnymi do doprowadzenia sprzedaży do skutku. Szacunki ceny sprzedaży netto ustala się na podstawie wiarygodnych dowodów dostępnych podczas sporządzania szacun-

⁴ zob., Jaruga A, Martyniuk T. ; 2005 s 307; art. 31 ust.1 UR

ków. Szacunki te powinny uwzględniać wahania cen i kosztów, które odnoszą się do zdarzeń mające miejsce po zakończeniu okresu w zakresie w jakim zdarzenia te potwierdzają warunki istniejące na koniec okresu. Przy szacowaniu ceny sprzedaży netto bierze się także pod uwagę przeznaczenie danego składnika. Przykładowo, cenę sprzedaży netto środków trwałych przeznaczonych do zbycia na podstawie zawartych umów sprzedaży, stanowić będzie cena umowna. Natomiast cena sprzedaży netto w przypadku środków trwałych nie objętych umowami opierać się będzie na ogólnych cenach sprzedaży. W każdym kolejnym okresie dokonuje się nowego oszacowania ceny sprzedaży netto.

Jeżeli nie jest możliwe określenie ceny sprzedaży netto środka trwałego należy wówczas określić wartość godziwą.

Za **wartość godziwą** (art. 28 ust 6) przyjmuje się kwotę, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi, niepowiązanymi ze sobą stronami.

Wartość godziwą środków trwałych stanowi ich wartość rynkowa, która ustalona jest na podstawie wyceny rzeczoznawców. W przypadku braku dowodów dokumentujących wartość rynkową z powodu szczególnego charakteru rzeczowych aktywów trwałych oraz w związku z tym, że z wyjątkiem sytuacji, gdy sprzedaż następuje w ramach sprzedaży zorganizowanej części przedsiębiorstwa, pozycje środków trwałych są rzadko sprzedawane osobno, wartość ich określa się na podstawie zamortyzowanego kosztu odtworzenia. (wartości odtworzeniowej – o czym szerzej w punkcie 6 artykułu).

Wycena środków trwałych według wartości godziwej może być dokonana w momencie wprowadzenia ich do ksiąg rachunkowych, jak również później, drogą zmiany ich dotychczasowej wartości.. Wycena według wartości godziwej z reguły opiera się na szacunkach stąd może okazać się nieprecyzyjna. Należy jednak pamiętać, że wycenę środków trwałych według wartości godziwej można stosować pod warunkiem przyjęcia założenia kontynuowania przez podmiot gospodarczy działalności.. Przy jej szacowaniu należy uwzględnić aktualną sytuację gospodarczą podmiotu jak również plany na przyszłość np. planowany termin sprzedaży środka trwałego. Ustalenie wartości godziwej środka trwałego jest stosunkowo proste w sytuacji, gdy na dany środek trwały istnieje aktywny rynek. W przypadku jego braku należy wziąć pod uwagę następujące czynniki:

1. bieżące ceny na aktywnym rynku podobnych środków trwałych z uwzględnieniem ich odmierności,

2. ceny historyczne, skorygowane w taki sposób by uwzględniły one zmianę warunków ekonomicznych jakie nastąpiły pomiędzy datami tych transakcji a dniem bilansowym,
3. prognozy zdyskontowanych przepływów środków pieniężnych ze środków trwałych

Ustalona przez jednostkę gospodarczą wartość początkowa środka trwałego może być podwyższona o **koszty ulepszenia** (art. 31 ust 1) tj zwiększenia jego wartości użytkowej od dnia przekazania do używania. Do wydatków tych zalicza się wydatki na:

- przebudowę czyli zmianę istniejącego stanu środka trwałego na inny,
- rozbudowę tj powiększenie środków trwałych,
- rekonstrukcję czyli odtworzenie całkowicie lub częściowo zużytych środków trwałych,
- adaptację tj przystosowanie środka trwałego do wykorzystania go w innym celu niż było jego pierwotne przeznaczenie
- modernizację czyli unowocześnienie środków trwałych (poprawę wartości użytkowej).

Nie stanowią ulepszenia środka trwałego wydatki związane z odtworzeniem lub wymianą zużytych częściowo lub całkowicie niektórych elementów środka trwałego, w przypadku gdy środek trwały nie zmienia dotychczasowego charakteru swojego działania, nie ulega zmianie podstawowa użyteczność techniczna urządzenia. W takim przypadku jednostka gospodarcza dokonując remontu środka trwałego ma na celu przywrócenie jego stanu technicznego i wydatki poniesione na ten cel bez względu na ich wysokość stanowią koszt nie mając charakteru wydatków inwestycyjnych.

Dla zachowania współmierności przychodów i kosztów mogą być one rozliczne w czasie

3. Szczególne przypadki wyceny wartości środków trwałych

3.1. Wycena aportu środków trwałych

Wniesienie aportu jest jedną z najczęściej spotykanych form nieodpłatnego nabycia, mającą miejsce przy tworzeniu nowej spółki handlowej lub przy podwyższeniu kapitału zakładowego spółki istniejącej. Przedmiot wkładu niepieniężnego aby mógł stanowić pokrycie udziałów musi posiadać tzw zdolność aportową⁵ co oznacza że aportem mogą być zbywalne będące elementem aktywów jed-

⁵ Jest to zespół cech określających, czy przedmiot aportu może stanowić pokrycie kapitału czy też nie – poszukać te cechy.

nostki wszelkie prawa majątkowe oraz rzeczowe składniki majątku, dla których można wiarygodnie ustalić określoną wartość ekonomiczną. Jako składniki aktywów powinny one zapewnić napływ do przedsiębiorstwa określonych korzyści ekonomicznych w dającym się przewidzieć czasie⁶

Powszechnie uznaje się, że przedmiotem aportu „.....jest wszystko to, co wspólnik może wnieść do spółki w zamian za obejmowane udziały, a nie jest pieniądzem”⁷, czyli:

- Nieruchomości,
- rzeczy ruchome np. maszyny, samochody, linie produkcyjne
- zbywalne prawa majątkowe np. prawa autorskie, patenty, wynalazki,
- przedsiębiorstwo lub jego zorganizowana część tj zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do realizacji określonych zadań gospodarczych, który obejmuje wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, w szczególności: firmę (nazwę), znaki towarowe i inne oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorstwo, księgi handlowe, nieruchomości i ruchomości należące do przedsiębiorstwa, w tym produkty i materiały, patenty, wzory użytkowe i zdobnicze, zobowiązania i obciążenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, prawa wynikające z najmu, dzierżawy lokali zajmowanych przez przedsiębiorstwo, które w myśl powyższego mogą być wniesione na własność spółki lub oddane jej do użytkowania (art. 55 KC).

Nie mogą być natomiast aportem części składowe rzeczy, gdyż zgodnie z kodeksem cywilnym nie stanowią one przedmiotu odrębnej własności ani praw.

Zasady wnoszenia wkładów niepieniężnych do spółek kapitałowych określone w KSH nie zawierają wytycznych co do ich wyceny. Wyceny środka trwałego wniesionego w drodze aportu dokonuje się w umowie spółki lub uchwale wspólników ; wartość początkowa takiego środka trwałego powinna być równa wartości nominalnej przyznanych w zamian udziałów. Jeśli umowa nie określa jaką wartość udziałów pokrywa pojedynczy środek trwały, jednostka gospodarcza powinna określić ją we własnym zakresie, biorąc pod uwagę to, aby suma wartości środków trwałych otrzymanych w formie aportu była równa pokrytym udziałom lub akcjom⁸

Zgodnie z ustawą o rachunkowości (art. 28 ust 5 uor) podstawą wyceny aportu jest cena sprzedaży netto takiego samego lub podobnego składnika aktywów. Cena ta z reguły odpowiada wartości rynkowej środka trwałego. W przypadku braku informacji o cenie

⁶ Zob. Hudiak B, Czerniak M, Maślanko G (2003) s 6

⁷ zob. Wrześniewski P. (2003) s 8

⁸ zob. Iwin J, Niedzielski Z (2002) s 85

sprzedaży netto wkładu niepieniężnego podstawą wyceny może być wartość oszacowana przez rzeczoznawcę lub pochodząca z innych wiarygodnych źródeł. Nie może ona jednak przewyższać rzeczywistej wartości przedmiotu aportu

Wartość początkowa środków trwałych wnoszonych w formie aportu może być:

1. równa wartości nominalnej objętych w zamian udziałów ,
2. większa od wartości nominalnej objętych w zamian udziałów
3. mniejsza od wartości nominalnej objętych w zamian udziałów

Przy wycenie środka trwałego wniesionego w formie aportu należy uwzględnić wydatki związane z jego montażem, które zwiększają wartość początkową środka trwałego. Natomiast pomija się wszelkie koszty i obciążenia naliczone do dnia przekazania środka trwałego do użytkowania

Przy wycenie przedmiotu aportu nie ma znaczenia czy jest on wnoszony przez udziałowca krajowego czy zagranicznego

3.2. Wycena środków trwałych pozyskanych w drodze spadku i darowizny

Podobnie jak w przypadku aportu, tak też podstawą wyceny środków trwałych otrzymanych w drodze spadku lub darowizny może być

1. cena nabycia lub jeśli ta cena nie jest możliwa do ustalenia,
2. cena sprzedaży netto takiego samego lub podobnego składnika aktywów

Jeśli cena sprzedaży netto istotnie odbiega od ceny określonej w umowie należy dokonać przeglądu czy pozyskana z rynku informacja o cenie sprzedaży uwzględnia stan i właściwości składnika aktywów, jego wiek i stopień zużycia . W przypadku braku dla danego składnika aktywów aktywnego rynku, wartość początkową darowanego lub uzyskanego w drodze spadku środka trwałego określa się na poziomie inaczej ustalonej wartości godziwej (np. przez rzeczoznawcę, zbliżonych aktywów itp

3.3 Wycena środków trwałych nabytych w formie przekształcenia, łączenia i podziału przedsiębiorstw

Na dzień połączenia środki trwałe w jednostce przejmującej należy wycenić według wartości godziwej (MSSF3 i art. 44bust 3UR)p7. Dla potrzeb przypisywania kosztu połączenia podmiotów gospodarczych , podmiot przejmujący uznaje za wartość godziwą w odniesieniu do:

- gruntów i budynków – cenę rynkową,
- w odniesieniu do maszyn i urządzeń – cenę rynkową ustaloną drogą wyceny. W razie braku rynkowych wyznaczników war-

tości godziwej z uwagi na specjalistyczny charakter danej maszyny lub urządzenia ewentualnie rzadkie występowanie transakcji sprzedaży ich dotyczących, z wyjątkiem sprzedaży jako części kontynuowanej działalności, podmiot przejmujący może być zmuszony do przyjęcia metody dochodowej lub opartej na oszacowanym koszcie odtworzenia. W tej sytuacji z reguły korzysta się z pomocy niezależnego eksperta.

Często stosowanym w praktyce sposobem pozyskania obcych środków trwałych jest ich przyjmowanie w odpłatne użytkowanie na podstawie umów cywilnoprawnych – głównie umowy najmu, dzierżawy lub leasingu. O zaliczeniu danego środka trwałego do składników majątku użytkownika lub wynajmującego decydują zapisy umowy wiążącej strony, zawartej na warunkach określonych przez kc. Nie mogą być one jednak dowolne, gdyż powinny uwzględniać obowiązujące w tym zakresie postanowienia ustawy o rachunkowości i ustaw podatkowych dotyczące leasingu. (szerzej na ten temat w rozdziale)

Środki trwałe mogą być wykorzystywane w prowadzonej działalności na podstawie umowy

1. użyczenia na podstawie której użyczający zobowiązuje się zezwolić biorącemu przez czas oznaczony lub nieoznaczony na bezpłatne używanie oddanej mu w tym celu rzeczy (art. 710-719 kc)
2. umowy darowizny której celem jest przysporzenie majątku na rzecz innej osoby (art. 888kc)

Z istoty umowy użyczenia wynika, że nieodpłatne używanie rzeczy stanowi dla strony przyjmującej środki trwałe do używania nieodpłatne świadczenie. Wartość takiego świadczenia można ustalić:

- jeśli przedmiotem świadczenia jest udostępnienie lokalu lub budynku – równowartość czynszu jaki przysługiwałby w razie zawarcia umowy najmu tego lokalu lub budynku w danej miejscowości w dacie świadczenia;
- w pozostałych przypadkach – na podstawie cen rynkowych stosowanych przy udostępnianiu rzeczy, z uwzględnieniem ich stanu i stopnia zużycia oraz czasu i miejsca udostępnienia.

4. Wycena wartości środków trwałych na potrzeby MSR/MSSF

Podmioty gospodarcze sporządzające sprawozdania finansowe według MSSF muszą dokonać wyceny środków trwałych zgodne ze standardem MSSF1, MSSF16 i MSSF 36 oraz interpretacjami wydanymi przez Komitet ds. Interpretacji MSSF. Na dzień przejścia na MSSF należy sporządzić bilans otwarcia. Jest to punkt wyjścia dla prowadzenia rachunkowości według MSSF.

W zakresie środków trwałych konieczne w związku z tym jest:

- ustalenie czy wartość początkowa środków trwałych odpowiada wartości według MSSF 16 lub aktualnej wartości godziwej. Pierwszym krokiem przy przejściu na MSSF jest weryfikacja wartości początkowej posiadanych środków trwałych. Podmioty gospodarcze sporządzające po raz pierwszy sprawozdanie finansowe według MSSF mogą (ale nie muszą) środki trwałe wycenić według wartości godziwej i stosować tę wartość godziwą jako zakładany koszt ustalony na ten dzień (MSSF 1.p16). Za wartość godziwą dla gruntów i budynków przyjmuje się ich wartość rynkową, dla maszyn i urządzeń – ich wartość rynkową (oszacowana przez profesjonalnych rzeczoznawców). W przypadku braku wartości rynkowej można wartość godziwą oszacować stosując metodę dochodową (oszacowanego przychodu z używania środka trwałego) lub odtworzeniową. Należy również zwrócić uwagę czy nie wystąpiły przesłanki wskazujące na możliwość utraty wartości przez poszczególne posiadane środki trwałe (zgodnie z MSSF 36 p. 12) Przechodząc na MSSF podmioty gospodarcze w zasadzie dokonują wyceny środków trwałych według wartości godziwej. MSSF 1 dopuszcza jednak przyjęcie także innych metod wyceny zgodnych z MSSF 16. Środki trwałe wycenione mogą być według cen nabycia (kosztu wytworzenia) pomniejszonych o dotychczasowe umorzenie, pod warunkiem, że w momencie wprowadzenia ich do ewidencji wycenione były zgodnie z MSR 16 oraz, że istnieje możliwość odtworzenia historii poszczególnych środków trwałych, co pozwala ustalić potencjalne różnice w stosunku do MSSF przeprowadzenie ponownej weryfikacji okresu użytkowania oraz stosowanych stawek amortyzacyjnych środków trwałych. Okres ten nie powinien być wyznaczony przez normy prawne a faktyczny, określony przez służby techniczne przedsiębiorstwa,
- przeanalizowanie wartości użytkowej środków trwałych zamortyzowanych a nadal użytkowanych przez przedsiębiorstwo,
- uwzględnienie kosztów demontażu środka trwałego, zagospodarowania środowiska naturalnego. Zgodnie z MSSF 16 & 16cdo kosztów nabycia zalicza się także przyszłe koszty likwidacji tj „szacunkowe koszty demontażu i usunięcia składnika aktywów oraz koszty „przeprowadzenia renowacji miejsca, w którym się znajdował, do których jednostka jest zobowiązana w związku z nabyciem rzeczowych aktywów trwałych lub używaniem składnika rzeczowych aktywów trwałych w danym okresie w celu innym niż wytwarzanie wyrobów”
- przy zakupach środków trwałych na kredyt należy uwzględnić prowizję od kredytu .Zgodnie z MSSF 1 nie należy uwzględniać

w wartości początkowej całej prowizji od kredytu ale rozliczać ją w czasie. W przypadku zakupu środków trwałych w walutach obcych różnice kursowe od kredytu w walucie mogą być wliczane do wartości początkowej środka do wysokości kredytu w złotych,

- wyodrębnienie komponentów (elementów) środków trwałych, które należy odrębnie amortyzować ze względu na znaczne okresy ich używania w stosunku do głównego środka trwałego. Wymóg wyodrębnienia komponentów dotyczy tylko tych z nich, których:
 - wartość jest istotna w stosunku do wartości całego środka trwałego,
 - przewidywany pozostały okres użytkowania różni się znacząco od okresu użytkowania podstawowego środka trwałego.

Pomocą w ustalaniu dla danego obiektu potencjalnej liczby jego komponentów może być przegląd planów remontów na kilka najbliższych lat, dokumentacji remontów, które wykonano w ostatnich kilku latach, planów inwestycyjnych⁹

- przeanalizowanie środków trwałych zbędnych, które zgodnie z MSSF 16 nadal powinny być amortyzowane,
- ocena wartości końcowej (rezydualnej) środka trwałego. Wartość tę powinno się analizować nie rzadziej niż raz na rok. Wartość początkową środka trwałego pomniejsza się o ewentualne przychody uzyskane ze sprzedaży wyrobów lub usług, jeśli środek trwały w budowie może już takie wyroby wytwarzać lub świadczyć usługi na etapie testowania poprawności jego działania (MSSF16 & 17e). Wartości początkowej nie mogą zmniejszać przychody, które uzyskuje się z użytkowania części składnika aktywów w jego finalnym przeznaczeniu
- analiza części zapasowych specjalistycznych środków trwałych, które powinny być traktowane tak jak ich komponenty a nie zapasy.
- uaktualnienie wartości netto środków trwałych używanych jeszcze w latach dużej inflacji w kraju (lata do 1996 roku). W tym przypadku konieczne jest przeprowadzenie korekty usuwającej skutki ustawowych przeszacowań dokonanych w latach 1989-1995 oraz wprowadzenie korekty z tytułu inflacji za okres 1989-1996

Wartość bilansową środków trwałych mogą pomniejszyć przeznaczone na ich budowę kwoty dotacji rządowych (MSSF16 & 28)¹⁰

⁹ Zob Turczyński M (2006) s 11

¹⁰ Problem ten dokładnie reguluje MSR 20 „Dotacje rządowe oraz ujmowanie informacji na temat pomocy rządowej” Zgodnie z naszą ustawą uzyskane dotacje są

5. Wycena środków trwałych według wartości likwidacyjnej

Wartość likwidacyjna (rezydualna)¹¹ to wartość odpadów uzyskanych z chwilą likwidacji środka trwałego, po uwzględnieniu kosztów likwidacyjnych.¹² Występowanie wartości likwidacyjnej oznacza, że przy odtwarzaniu danych rzeczowych składników majątku trwałego przez amortyzowanie, należy w rachunku amortyzacyjnym tę wartość uwzględnić (tj. wartość początkowa obiektu pomniejszona wartością likwidacyjną).

MSR nr 16 podaje, że jeśli wartość rezydualna składnika jest niewielka to przy kalkulacji zasobów majątkowych podlegających umorzeniu należy ją pominąć. Jeśli natomiast prawdopodobna wartość odzysku wydaje się znaczna, szacuje się ją na dzień pozyskania lub na dzień kolejnego przeszacowania składnika majątku, według wartości możliwej do uzyskania w danym dniu dla podobnych składników, które osiągnęły kres swego użytkowania, funkcjonując w warunkach zbliżonych do tych, w jakich szacowany składnik będzie eksploatowany.¹³

Zgodnie z MSR 16 zaleca się wycenę rzeczowych składników majątkowych według ksiąg rachunkowych według ich wartości początkowej. Za wartość tę przyjmuje się cenę nabycia lub koszt wytworzenia, czyli koszt historyczny.

6. Wycena środków trwałych według wartości odtworzeniowej

Wartość odtworzeniowa to wartość całkowitego kosztu odtworzenia środków trwałych o tych samych właściwościach technologicznych¹⁴. Jest to więc suma środków pieniężnych jakie należy ponieść aby użytkowane środki trwale zamienić na nowe, odpowiadające warunkom postępu technicznego danego okresu czasu.

Między wartością początkową a odtworzeniową jest tym większa różnica im starszy jest środek trwały. Różnica ta nie jest wyni-

klasyfikowane do przychodów i wykazywane w rachunku zysków i strat. Zob Dądz J, Gdański J (2005)

¹¹ Gmytrasiewicz M., Karmańska A., Olchowicz I., (1996), s.58

¹² Według wydanego przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce „Leksykonu rachunkowości” wartość rezydualna jest to przewidywana wartość środka trwałego, którą mamy nadzieję uzyskać przez likwidację lub sprzedaż po upływie oczekiwanego okresu użytkowania lub wynajmu.

por. Leksykon rachunkowości SKwP (1996), s.234

¹³ por. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (2004), s. 93-94

¹⁴ Janasz W. pisze, że wartość odtworzeniowa to „...pełna kwota nakładów jakie należy ponieść na restytucję lub kupno nowego identycznego środka trwałego według aktualnie obowiązujących cen” zob. Janasz W., (1993) s.102

kiem zużycia środków trwałych, lecz zmianą zachodzącą w wartości wytworzenia i cenie ich sprzedaży.

Wartość odtworzeniowa podobnie jak wartość początkowa wyrażona może być w cenach stałych lub bieżących. Ceny bieżące odzwierciedlają wartość odtworzenia majątku istniejącą w poszczególnych latach i stosowane są w badaniach statystycznych. Ceny stałe odpowiadają cenom obowiązującym w określonym roku i niezbędne są do badania dynamiki zjawisk gospodarczych. Wartość odtworzeniowa rzeczowych składników majątku trwałego z uwagi na ruch cen nie jest stabilna. Stąd też zachodzi konieczność okresowej jej przeceny.

W teorii i praktyce znane są różne metody określania wartości odtworzeniowej środków trwałych. Do najczęściej spotykanych zalicza się:

a) wycenę według wartości księgowej. Metoda ta stosowana jest w przypadku posiadania wiarygodnej ewidencji i prawidłowych indeksów cen środków produkcji. Ewidencji dokonuje się według cen historycznych. Trudność polega na niemożności korzystania ze szczegółowych informacji dotyczących zmian w zakresie wolumenu rzeczowych składników majątku trwałego. Wynika ona z braku indeksów cen dóbr inwestycyjnych, wartości zlikwidowanych środków trwałych w cenach bieżących i stałych oraz dat. wprowadzenia do eksploatacji różnorodnych grup majątkowych.

Odmianami tej metody są powszechne inwentaryzacje¹⁵, przeprowadzane periodycznie, przeszacowujące majątek trwały, pozwalające określić ich stan techniczny i strukturę w różnych przekrojach. Aktualizacja wartości przeprowadzona może tu być drogą przeszacowania szczegółowego lub cząstkowego.

b) wycena według skorygowanej wartości księgowej polega na skorygowaniu wartości księgowej wykazanej w cenach historycznych o bieżącą wartość rynkową danego składnika. Powstała różnica podaje o jaką kwotę należy doszacować na in „+” lub in „-” dany składnik.

c) wycena według wartości likwidacyjnej przyjmuje za dolny próg wartość realizacji czyli najmniejszą do zaakceptowania przez właściciela wartość majątku, poniżej której w przypadku sprzedaży środka trwałego nie będzie skłonny się go pozbyć. Metoda ta ma przede wszystkim zastosowanie w postępowaniu likwidacyjnym. W warunkach polskich może być wykorzystywana w procesach prywatyzacyjnych przedsiębiorstw.

¹⁵ Metoda ta została wprowadzona przez amerykańskiego ekonomistę Goldsmitha zob. Goldsmith R., (1952) Vol 14. W Niemczech metodę tę rozpowszechnił Krenzel R., por Krenzel R. (1956) Sonderheft 42

Właściwe ustalenie wartości odtworzeniowej jest istotne, gdyż wartość ta jest ceną reprodukcji środków trwałych, czyli kwotą nakładów, które należałoby ponieść na odtworzenie lub kupno nowego środka trwałego. Ze względu na procesy inflacyjne i zużycie wartość odtworzeniowa środków trwałych jest znacznie wyższa niż ich wartość księgowa. Pozwala to na ustalenie prawidłowych kosztów własnych poprzez realną wielkość amortyzacji

7. Wycena środków trwałych w budowie

Naczelna zasada rachunkowości zawarta w ustawie o rachunkowości mówi aby wyceny składników aktywów i pasywów dokonywać ostrożnie (art. 7 Ustawy), po to by jasno i rzetelnie w sprawozdaniach finansowych przedstawić sytuację majątkową, finansową oraz wynik finansowy jednostki. W praktycznym działaniu często jednak ponoszone koszty na działalność inwestycyjną aktywuje się w nieuzasadnionej ekonomicznie wysokości np. spowodowanej przedłużającym się cyklem budowy, nietrafionymi zakupami czy też stratami na tej działalności, czego skutkiem jest prezentacja nieprawidłowego wyniku finansowego jednostki. Postępowanie takie jest niezgodne z założeniami koncepcyjnymi MSR gdzie stwierdza się, że „celem sprawozdania finansowego jest dostarczenie informacji o sytuacji finansowej, wynikach działalności oraz zmianach sytuacji finansowej jednostki, które będą użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu decyzji gospodarczych” Podobnie cel sprawozdawczości finansowej definiują US GAAP. Stąd dokonując wyceny środków trwałych w budowie, jak też w obcych środkach trwałych należy kierować się postanowieniami zawartymi w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości w przypadku gdy brak jest rozstrzygnięć w tej kwestii w ustawie o rachunkowości (niezależnie od rozwiązań podatkowych)

Środki trwałe w budowie jak też w obce środki trwałe wycenia się po koszcie wytworzenia. Obejmują one ogół kosztów dotyczących danego środka trwałego w budowie, które zostały poniesione przez jednostkę od momentu rozpoczęcia procesu inwestycyjnego do dnia przyjęcia go do użytkowania. Przyjęcie do użytkowania może nastąpić na podstawie decyzji administracyjnej lub na podstawie decyzji kierownika jednostki.

Do momentu zakończenia procesu budowy i przyjęcia środka trwałego do użytkowania, niegotowe obiekty stanowią środki trwałe w budowie we własne lub w obce środki trwałe.¹⁶

¹⁶ por. Fedak Z (19960 s 20, por także Martyniuk T, (1998), s 186

Obejmują one przede wszystkim wartość maszyn i urządzeń wymagających montażu oraz inne koszty budowy związane z adaptacją środków trwałych do prowadzonej działalności gospodarczej. Ogół kosztów budowy środka trwałego podzielić można na:

1. *bezpośrednie* tj takie, które bezpośrednio związane są z poszczególnymi środkami trwałymi (dotyczą danej umowy o budowę),
2. *pośrednie* tj takie, które nie są związane z poszczególnymi środkami trwałymi, lecz dotyczą całej inwestycji. W ramach tych kosztów można wyróżnić takie które można przypisać do danego środka trwałego (umowy o budowę) i pozostałe takie, którymi zgodnie z umową można obciążyć zleceniodawcę.

Kosztami bezpośrednimi są na ogół koszty:

- nabycia lub budowy obiektu budowlanego,
- rozbudowy, przebudowy lub modernizacji istniejących budynków czy budowli,
- nabycia lub wytworzenia maszyny lub obiektu ruchomego, które zgodnie z przepisami zalicza się do środków trwałych,
- nabycia lub wytworzenia dokumentacji, budowy, montażu lub zainstalowania środka trwałego,
- wykonania fundamentu pod maszynę lub inny środek trwały,
- napraw i remontów, dokonanych przed oddaniem środka trwałego do montażu lub eksploatacji,
- inne, które można odnieść bezpośrednio do wartości środka trwałego.

Z kolei koszty pośrednie stanowią najczęściej koszty:

- dokumentacji projektowej inwestycji, obejmującej założenia techniczno-ekonomiczne i projekt techniczny albo dokumentację uproszczoną,
- nadzoru autorskiego i inwestorskiego,
- badań geologicznych, w tym także robot geologiczno-poszukiwawczych dla rozpoznania złóż nadających się do eksploatacji kopalni oraz koszty badań geologicznych i pomiarów geodezyjnych,
- przygotowania terenu pod budowę łącznie z kosztami wyrębu i karczowania drzew, niwelacji i oczyszczania terenu, rozbiórek starych budynków i budowli, a także koszty likwidacji pomniejszone o przychody z likwidacji budynków i budowli w związku z wykonywaniem nowych inwestycji oraz nie umorzonej wartości początkowej tych obiektów,
- budowy i rozbiórki tymczasowych obiektów i urządzeń na placu budowy w zakresie obciążającym inwestora,
- robót niezbędnych do realizacji inwestycji własnej, wykonanej w obiektach należących do innych użytkowników, nie zwięk-

- szających wartości użytkowej ani przeznaczenia tych obiektów, jak koszty przełożenia inwestycji, sieci uzbrojenia podziemnego i nadziemnego, dróg, linii przesyłowych łączności itp.,
- założenia zieleni,
 - dodatków na pełnienie funkcji generalnego wykonawcy lub generalnego realizatora inwestycji, jeżeli te dodatki nie są uwzględnione w cenie robót,
 - przeprowadzenia – w ramach robot budowlano-montażowych – prób montażowych maszyn, instalacji, przewodów innych urządzeń, jeżeli należność za te czynności nie jest uwzględniona w cenie robót,
 - opłat z tytułu użytkowania gruntów i terenów w okresie budowy inwestycji oraz z tytułu uzyskanych lokalizacji pod budowę ,
 - odszkodowań za dostarczenie obiektów zastępczych i przesiedlenie osób z terenów zajętych na potrzeby inwestycyjne,
 - założenia stref ochronnych,
 - odsetek, prowizji i różnic kursowych od kredytów, pożyczek i zobowiązań inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji,
 - ubezpieczeń majątkowych budowanych obiektów,
 - inne, których nie można bezpośrednio odnieść do wartości środka trwałego.

MSR nr 16 określając koszt wytworzenia składnika aktywów wytworzonego przez jednostkę gospodarczą we własnym zakresie stwierdza ponadto, że „w celu uzyskania kwoty kosztu eliminuje się koszty zysków wewnętrznych . Analogicznie koszty związane z nietypowymi ilościami zmarnowanych materiałów, nadmiernych kosztów robocizny itp. Ponadto MSR nr 23 zaleca aby do kosztu inwestycyjnego doliczyć również skapitalizowane koszty finansowania zewnętrznego Dla określenia realnych kosztów prowadzonych inwestycji należałoby uwzględnić także odsetki od wymagalnych zobowiązań i lokat prowadzonych inwestycji

Poniesione koszty bezpośrednie i pośrednie inwestycji we własne lub w obce środki trwałe stanowią wartość początkową własnych lub obcych środków trwałych na dzień przyjęcia jej do użytkowania.

Zakończenie

Realizacja strategii przedsiębiorstwa wiąże się z podejmowaniem decyzji, które w warunkach gospodarki globalnej i dużej konkurencji obarczone są ryzykiem i niepewnością. W obszarze tego ryzyka mieszczą się także problemy związane z oceną efektywności wykorzystania środków trwałych. Do oceny tej wykorzystać można analizę wskaźnikową, w tym głównie wskaźniki obrotowości majątku trwałego oraz zyskowości. Wielkość tych wskaźników w

dużej mierze zależy od tego jaką wartość przypisze się środkom trwałym. Wycena wartości środków trwałych zależy będzie od tego, czy przedsiębiorstwo kierowało się będzie w niej normami prawa bilansowego, podatkowego, czy też rachunkiem inwestycyjnym. Dla prawa bilansowego i podatkowego wycena ta oparta będzie głównie na wartości wyjściowej równej cenie nabycia, kosztowi wytworzenia lub cenie sprzedaży. Z kolei w rachunku inwestycyjnym głównym źródłem wyceny może być wartość odtworzeniowa.

Literatura

1. Dadacz J, Gdański J (2005), MSR w polskim prawie bilansowym- szansa czy problem; Rachunkowość nr 4
2. Fedak Z (1996) Wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego, Rachunkowość, zeszyt specjalny zamknięcia roku 1996,
3. Hudiak B, Czerniak M, Maślanko G (2003) Aport w spółkach kapitałowych; Dobra firma 207/230 z 02.10.2003
4. Iwin J., Niedzielski Z (2002) Rzeczowy majątek trwały. Amortyzacja i inwestycje rzeczowe w finansach przedsiębiorstw; PWN Warszawa
5. Janasz W. (1993), Zarządzanie kapitałem trwałym w gospodarce rynkowej. Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
6. Kamela-Sowińska A. (1994), Wycena przedsiębiorstw i ich mienia w warunkach inflacji. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa
7. Kregel R (1956) Anlagevermogen Produktion und Beschäftigung der Industrie in Gebiet der Bundesrepublik von 1926-1956. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung ; Sonderheft 42
8. Leksykon rachunkowości, 1996, PWH, Warszawa
9. Martyniuk T. (1998), Rzeczowy majątek trwały. Wycena i ewidencja. ODDK Gdańsk
10. Martyniuk T (1999), Polityka amortyzacyjna strategii przedsiębiorstwa. Wyd. Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
11. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (2001), SKwP Warszawa
12. Turczyński M (2006) Wycena środków trwałych na potrzeby MSR; Rachunkowość 4

Streszczenie

Podmioty gospodarcze, aby prowadzić działalność gospodarczą i osiągać z niej korzyści ekonomiczne muszą wykorzystywać majątek, który kontrolują i ponoszą ryzyko jego posiadania. Prowadzenie działalności go-

spodarczej bez środków trwałych jest praktycznie niemożliwe. Z kolei utrzymanie dużych ich rozmiarów nie zawsze jest dla podmiotu gospodarczego korzystne. Dlatego istotnym jest bieżące analizowanie efektywności wykorzystania środków trwałych przez przedsiębiorstwo by można było śledzić zmiany ich wartości i stanu technicznego. Jednym z elementów, który ma wpływ na tę ocenę jest prawidłowa wycena wartości środków trwałych. Niniejszy artykuł prezentuje zasady wyceny wartości środków trwałych zależnie od celu jej wykorzystania

The fixed assets valuation (Summary)

In order to run a business the companies have to possess the fixed assets. Running a business without the fixed assets is nearly impossible; on the other hand too great volume of them is not effective as well. Therefore, the current analysis of the fixed assets effectiveness is significant. It enables to observe changes in the fixed assets value and technical characteristics. One of the elements which influence on the analysis is correct the tangible assets valuation. The article presents the methods of the fixed assets valuation which depend on the way they are used.